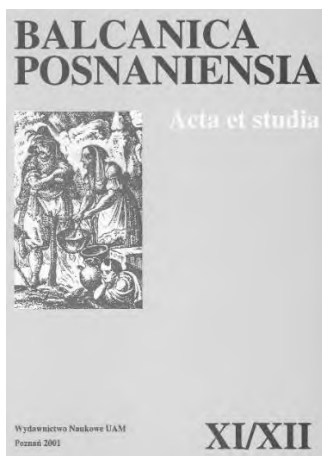

Pentek Zdzisław, rec. książki: Jarosław Dudek, „Cała ziemia dyrracheńska” pod panowaniem bizantyńskim w latach 1005–1205, Zielona Góra 1999, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Tadeusza Kotarbińskiego, ss. 195+1 nlb., „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 2001, t. 11–12, s. 321–322.

<https://doi.org/10.14746/bp.2001.11-12.33>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/52638>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024).

Total value of the project: PLN 247,236.00.

Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIWERSYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

RECENZJE

Jarosław Dudek, „*Cała ziemia dyrracheńska*” pod panowaniem bizantyńskim w latach 1005-1205, Zielona Góra 1999, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Tadeusza Kotarbińskiego, ss. 195+1 nlb.

Z dużą uwagą należy odnotować pojawienie się w obiegu naukowym powyższej rozprawy Jarosława Dudka. Praca jest monografią dukatu dyrracheńskiego i miasta Dyrrachion. To ostatnie, znakomicie usytuowane strategicznie, obwarowane fortyfikacjami, pełniące rolę ważnego ośrodka handlowego i administracyjnego, odgrywało istotną rolę w polityce bizantyjskiej. Utraconego przez Bizancjum na rzecz Wenecji w 1204 r., a później centralnego miasta Królestwa Albanii (1272). Stąd też Autor włożył wiele trudu badawczego, aby ukazać złożoność sytuacji politycznej, gospodarczej, administracyjnej, obejmując swym zasięgiem chronologicznym lata 1005-1205 (okres panowania bizantyńskiego).

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, aneksu do rozdziału V., bibliografii i skorowidzów nazw osobowych i geograficznych. Autor w dwóch pierwszych rozdziałach analizuje przede wszystkim historię polityczną tych ziem (rozdział I, s. 15-43: *Ziemia dyrracheńska wobec zagrożenia serbskiego w latach 1005-1205* i rozdział II, s. 44-82: *Ziemia dyrracheńska wobec Normanów i krzyżowców w latach 1005-1205*). A zastosowany podział, na osobne przedstawienie stosunków serbskich oraz stosunków z Normanami i krzyżowcami wydaje się i jest w pełni uzasadniony. Autor stanął przed nielatwym zadaniem dokonania analizy i syntezy historii dukatu na przestrzeni dwóch wieków. Przyznać należy, że z tego zadania wywiązał się rzetelnie i skrupulatnie, bazując na nieraz fragmentarycznej bazie źródłowej (bizantyjskiej i łacińskiej) lub umiejętnie korzystając z milczenia źródeł oraz praktycznie najistotniejszej obcojęzycznej literaturze przedmiotu. Autor wnikliwie prześledził wzajemne kontakty dukatu z sąsiadami, jak i przybywającymi tam nie zawsze w pokojowych zamiarach Normanami i krzyżowcami. Zwłaszcza intrygujący jest dla recenzującego ten ostatni wątek. Obraz stosunków z armiami krzyżowymi w czasie czterech pierwszych krucjat został z właściwą pieczołowitością przebadany przez Autora. Należy zauważyć, że jest to pierwsza w polskiej literaturze przedmiotu udokumentowana źródłowo rejestracja wydarzeń związanych z przemarszami krzyżowców przez Bałkany. Trochę jednak razi fakt wykorzystania dawno już nieaktualnych wydań kronik krucjatowych (np. *Gesta Francorum* w edycji Bongarsa z 1611 r., relacja Wilhelma z Tyru na podstawie RHC, czy edycja kroniki Villehardouina z 1872 r.). Na s. 81 Autor wspomina o „niespełna rocznych” rządach Aleksego IV, *de facto* Aleksey IV panował od I VIII 1203 r. do końca stycznia 1204 r., a więc mniej więcej prawie pół roku. Również okazuje się, że J. Dudek jest zwolennikiem teorii K. Jirečka o wykorzystaniu przez Kalojana wyprawy przeciwko Aleksemu III do opanowania zachodnich terenów Cesarstwa Bizantyjskiego (s. 42, p. 104). Teza ta wydaje się dyskusyjna, choć nie można odmówić jej pewnych atutów.

W rozdziałach III-V (rozdział III, s. 83-108: *Tem, katepanat, dukat dyrracheński w latach 1005-1205*; rozdział IV, s. 109-157: *Namiestnicy dyrracheńscy i ich uprawnienia w latach 1005-1205*; rozdział V, s. 158-164: *Lista strategów, katepanów i duksów dyrracheńskich w latach 1005-1205*) Autor skoncentrował się na wnikliwej analizie zagadnień prawnoustrojowych związanych z funkcjonowaniem dukatu. Cennym uzupełnieniem tej części pracy jest *Lista strategów, katepanów i duksów dyrracheńskich w latach 1005-1205* (rozdział V). Zdaje się, że z jeszcze większą pasją badawczą Autor podszedł właśnie do tej części pracy. Możliwe studia źródeł, głównie bizantyjskich, przyczyniły się do gruntownego naświetlenia wspomnianych zagadnień. W sposób interesujący J. Dudek przebadal meandry polityki bizantyjskiej, problemy administracyjne, zakres teoretycznych i praktycznych kompetencji urzędników dukatu. Wreszcie Autor dochodzi do konkluzji, słusznie zauważając, że „...brak

własnego zaplecza politycznego w przypadku namiestników dyrracheńskich, którzy wywodzili się w dużej mierze ze środowisk arystokracji stołecznej..." (s. 157), był jedną z przyczyn, które wpłynęły na postawę polityczną Dyrrachium w momencie likwidacji Cesarstwa Bizantyjskiego.

Pewną szkodą, zapewne powstałą nie z winy Autora, jest brak map w niniejszym opracowaniu. Drobne usterki dotknęły przypisy (niekonsekwentne cytowanie tytułów wydawnictw anglojęzycznych – np. s. 113, p. 29 i s. 116 p. 43) i opisy bibliograficzne (np. s. 61, p. 82, s. 102, p. 95 etc.). Nie zmienia to jednak faktu, że omawiana praca stanowi cenny wkład w rozpoznawanie historii bałkańskiej w średniowieczu, będąc jedną z nielicznych przeciw prac bizantynistycznych, jakie się ostatnio objawiły w polskiej historiografii. Wspomnieć też należy, że Autor zbudował ciekawą narrację, przyciągającą uwagę czytelnika, co również zasługuje na podkreślenie.

Zdzisław Pentek

Gunther von Pairis, *Hystoria Constantinopolitana*. Untersuchungen und kritische Ausgabe von Peter Orth, Hildesheim 1994, Weidemann, ss. 219 (w serii: Spolia Berolinensia. Berliner Beiträge zur Mediävistik, Band 5).

Zainteresowanie historią i historiografią 4. wyprawy krzyżowej, która doprowadziła do zdobycia Konstantynopola w 1204 roku przez krzyżowców, nadal nie słabnie. Dowodem tego są prezentowane dwie edycje krytyczne dzieła jednego z dziejopisów tej krucjaty Gunthera z Pairis. Ten ostatni urodził się ok. 1150 i należał od ok. 1200 r. do alzackich mnichów ze zgromadzenia cystersów, gdzie w Pairis został później przeorem. Zmarł tamże po 1210 r., a przed 1220 r. Pozostawił po sobie cztery dzieła napisane w języku łacińskim. Pierwszym znanym dziełem jest *Solimarius* powstały ok. 1186 roku, napisany wierszem. Nawiązuje on w swej wymowie do *Zdobycia Jerozolimy*, a także do utworu Roberta z Reims, *Historia Iherosolimitana*, czyli zmagania krzyżowców o Jerozolimę podczas 1. krucjaty. Jednakże do naszych czasów przetrwały zaledwie 232 wersety tego utworu. W tym samym czasie, ok. 1186-1187 narodził się *Ligurinus*, poświęcony pierwszej ekspedycji cesarza Fryderyka I do Italii, oparty na dziele Ottona z Fryzngi. Trzecim utworem jest właśnie *Hystoria Constantinopolitana* napisana przed 1205 r., powstająca prawie jednocześnie z rozwojem wypadków podczas tej wyprawy. Ostatnim znanym nam dziełem Gunthera jest *De oratione ieiunio et elemosyna* poświęcona scholastyce. Kronikarz był wiernym zwolennikiem Hohenstaufów, a *Ligurinus* został nawet zadedykowany synowi Fryderyka I Konradowi, którego był wychowawcą. *Hystoria Constantinopolitana* jest poematem, ale napisanym prozą, gdzie na końcu każdego rozdziału jest 30 wersetów wierszem. Gunther z Pairis czerpał swe wiadomości od niejakiego opata Marcina, który uczestniczył w krucjacie. Tak zatem jest to relacja Marcina spisana i opracowana w nową formę przez Gunthera. Po raz pierwszy opublikował dzieło krytyczne w roku 1875, wielce zasłużony w publikowaniu źródeł z czasów krucjat, Paul de Riant (*Exuviae sacrae Constantinopolitanae*). Edycje zostały oparte na trzech znanych rękopisach: MS 321 Biblioteki Uniwersytetu w Monachium, MS 248 Biblioteki Publicznej w Colmar i MS lat. 903 Bawarskiej Biblioteki Państwowej w Monachium.

Pierwsza z omawianego wydawnictwa to praca Petera Ortha. Wstęp do wydania stanowi zrewidowany tekst dysertacji doktorskiej obronionej na Uniwersytecie w Köln w r. 1992. Autor w przeszłości stustronicowym omówieniu dzieła dokonał wnikliwej analizy historycznej dzieła. Całość wieńczy najnowsza bibliografia dotycząca kronikarza i jego dzieł (s. 208-219) oraz indeksy. Interesująco prezentują się rozważania autora traktujące dzieło Gunthera, jako źródło do historii 4. krucjaty (s. 84-94), nie mniej ciekawie omówił on rolę utworu w tradycji literackiej i jego funkcję, pamiętając o innych dokonaniach literackich kronikarza (s. 76-84). Peter Orth znakomicie poradził sobie z „umiejscowieniem” twórczości Gunthera na tle epoki, wszechstronnie badając wspólne elementy łączące jego teksty z innymi, wskazując tym samym na literackie korzenie i wiedzę kronikarza, często traktowanego nieco po macoszemu przez historyków tej krucjaty, z uwagi na mniejszą ilość faktografii, którą umieścił w *Hystoria Constantinopolitana* (znakomicie prezentuje to pierwsza część wstępu, s. 1-42: *Die Verfasserfrage*).